

FUNKCINIO ELGESIO VERTINIMO METODIKOS TAIKYMAS UGDANT PROBLEMINIU ELGESIU PASIŽYMINČIUS AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMĄ TURINČIUS VAIKUS

Prof. dr. Valdonė Indrašienė

Mykolo Romerio universitetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas: (8 5) 2714716
Elektroninis paštas: v.indrasiene@mruni.eu

Eglė Kairelytė – Sauliūnienė

VšĮ “Abos centras”
Telefonas: +37068650064
Elektroninis paštas: egle.kairelyte@yahoo.com

Pateikta 2018 m. balandžio 3 d.

Parengta spausdinti 2018 m. gegužės 2 d.

DOI:10.13165/SD-18-16-1-09

Anotacija

Tyrimai rodo, kad Lietuvoje, kaip ir pasaulyje, daugėja vaikų, kuriems diagnozuojamas autizmo spektro sutrikimas, tačiau Lietuvos pedagogai vis dar nepasiruošę ugdyti autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus (Diržytė, Mikulėnaitė ir Kalvaitis, 2016). Viena minėtos problemos priežasčių – ugdymo(si) procesą apsunkinantis problemiškas šių vaikų elgesys. Lietuvos švietimo sistema vis dar neatrado vieningo ugdymo modelio šiai problemai spręsti, tačiau problemiškas autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų elgesys, kaip tyrimo objektas, sudomino nemažai užsienio mokslininkų (Iwata, Dorsey, Slifer, Bauman ir Richman, 1994; McGuire, Fung, Hagopian, Vasa, Mahajan, Bernal, Silberman, Wolfe, Coury, Hardan, Veenstra-VanderWeele ir Whitaker, 2016 ir kt.). Imta ieškoti efektyvių ugdymo metodų, tinkančių spręsti ugdytinių elgesio problemas, ir tokiu būdu palengvinti šių vaikų sklandų įsitraukimą į ugdymo(si) kartu su kitais bendraamžiais procesą. Mokslininkai (Iwata, Dorsey, Slifer, Bauman ir Richman, 1982; Iwata, Dorsey, Slifer, Bauman ir Richman, 1994; Scott ir Kamps, 2007; Oliver, Pratt ir Normand, 2015 ir kt.) ėmė gilintis į

Funkcinio elgesio vertinimo metodikos panaudojimo galimybes ir individualių užsiėmimų metu ir ugdant probleminį elgesį turintį ugdytinį klasėje. Šio straipsnio tikslas – išsiaiškinti kitų šalių praktiką apie Funkcinio elgesio vertinimo metodikos panaudojimo galimybes ugdant probleminį elgesį turinčius autizmo spektro sutrikimą turinčius vaikus. Tyrimo tikslui pasiekti atlikta antrinių duomenų metaanalizė pagrindiniuose užsienio moksliniuose leidiniuose, šia tematika. Straipsnyje pateikiami tik tie tyrimo rezultatai, kurie susiję su straipsnio problema. Apžvelgus užsienio tyrimus galima teigti, kad Funkcinis elgesio vertinimas gali būti efektyviai taikomas probleminiam autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų elgesiui keisti ir individualių užsiėmimų, ir grupinių užsiėmimų metu. Funkcinio elgesio vertinimo efektyvumas sietinas su jo specifika, t.y., ugdymo metodai probleminiam elgesiui keisti parenkami atsižvelgiant į konkretaus elgesio funkciją, o ne asmenines pedagogo interpretacijas.

Reikšminiai žodžiai: autizmas, Funkcinis elgesio vertinimas, probleminis elgesys.

Įvadas

Mokslininkai (McGuire, Fung, Hagopian, Vasa, Mahajan, Bernal, Silberman, Wolfe, Coury, Hardan, Weele ir Whitaker, 2016, p. 137) nustatė, kad “probleminis elgesys žymiai labiau būdingas vaikams, turintiems ASS nei įprastos raidos jų bendraamžiams, ir jei elgesio problemos nebus sprendžiamos, jos gali įsisenėti ir apriboti vaikų savarankiškumą“. Užsienio mokslininkų (Scott ir Kamps, 2007; Hanley, 2012; Oliver, Pratt ir Normand, 2015; Anderson, Rodriguez ir Campbell, 2015 ir kt.) tyrimai rodo, kad efektyvu ugdant probleminiu elgesiu pasižyminčius ASS turinčius vaikus pasitelkti Funkcinio elgesio vertinimo metodiką. Kadangi ši metodika skirta nustatyti ASS turinčio vaiko probleminio elgesio funkciją ir atsižvelgiant į ją į planuoti tinkamiausius ugdymo metodus probleminiam elgesiui keisti (Cooper, Heron ir Heward, 2007).

ASS turinčių vaikų ugdymo(si) ypatumus analizuojantys Lietuvos mokslininkai (Leksinskienė, Vilūnaitė ir Paškevičiūtė, 2002; Mikulėnaitė ir Ulevičiūtė, 2004; Tamošūnienė, Mikulėnaitė, Petruolytė, Raistenskis ir Juocevičius, 2012; Diržytė ir kt., 2016 ir kt.) pažymi, kad ASS turinčių vaikų bruožų ir ypatumų išmanymas leidžia parinkti efektyvius metodus ir būdus šiems vaikams ugdyti(s). Tačiau mokslinių šaltinių analizė parodė, kad lietuvių kalba darbų apie Funkcinio elgesio vertinimo panaudojimo ypatumus dirbant su probleminiu autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų elgesiu nėra.

Mokslinė problema sietina su klausimu, kaip Funkcinio elgesio vertinimo metodika gali būti panaudota ugdant probleminiu elgesiu pasižyminčius ASS turinčius, ugdymo turinį derinant su besimokančiojo individualia patirtimi ir mokymosi ypatumais.

Tyrimo objektas – Funkcinio elgesio vertinimo metodikos taikymas ugdant probleminiu elgesiu pasižyminčius ASS turinčius vaikus.

Tyrimo tikslas – teoriškai pagrįsti funkcinio elgesio vertinimo metodikos taikymo ypatumus ugdant ASS turinčius vaikus.

Siekiant gauti duomenų apie mažai tyrinėtą reiškinį Lietuvoje - Funkcinio elgesio metodikos taikymą ugdant ASS turinčius vaikus - pasirinkta kokybinė turinio analizė.

Vykdamy tyrimą laikytasi etikos principų: etiško šaltinių pateikimo, validuoto vertimo iš anglų į lietuvių kalbą, objektyvaus kitų mokslininkų tyrimų

1. Funkcinio elgesio vertinimo apibrėžtis

Tyrimai rodo, kad trečdaliui ASS turinčių vaikų papildomai diagnozuojamas emocijų ir elgesio sutrikimas, lydymas probleminio elgesio (Diržytė ir kt. 2016), tokio kaip agresija ir saviagresija. Su ASS turinčiais vaikais dirbantys Lietuvos specialistai (Mikulėnaitė ir Ulevičiūtė, 2004) priklausomai nuo asmeninių ypatumų, turimų gebėjimų, aplinkos, kurioje gyvena ir mokosi, ASS turintiems vaikams kylantį probleminį elgesį skirsto į tokias kategorijas: a) autoagresyvumas (savęs žalojimas); b) agresyvumas (kitų žalojimas); c) staigus veiklos nutraukimas; d) daiktų išmėtymas; e) pakartotiniai veiksmai; f) nesugebėjimas savęs kontroliuoti. Vadinasi, siekiant sukurti tinkamą ugdymo(si) aplinką visiems vaikams, įskaitant autizmo spektro sutrikimą turinčius, ruošiant ugdymo(si) metodikas ir organizuojant ugdymo procesą naudinga iš anksto pasirūpinti ugdymo metodais, padėsiančiais spręsti autizmo spektro sutrikimą turintiems vaikams pasireiškiantį probleminį elgesį.

Savalaikė elgesio korekcija bei tinkamai pritaikyti ugdymo metodai sudaro sąlygas šį sutrikimą turintiems vaikams pagal jų gebėjimus, galimybes ir turimus ypatumus tapti savarankiškesniais bei įgyti būtinas socialines ir akademinės žinias (Scott ir Kamps, 2007; Oliver, Pratt ir Normand, 2015), o tai reiškia užtikrina geresnę šių vaikų gyvenimo kokybę. Egzistuoja įvairių mokslinių pagrindų turinčių ugdymo metodikų, tinkančių ASS turinčių vaikų ugdymui. Viena tokių – Taikomoji elgesio analizė (*Applied Behavior Analysis*), kurios objektas – socialiai reikšmingos elgesio formos, o tikslas – patikimu būdu ištaisyti nepageidaujamą elgesį ir suformuoti pageidaujamą. Šiame straipsnyje analizuojamas būtent šios metodikos kontekste taikomas Funkcinio elgesio vertinimas.

Funkcinis elgesio vertinimas (*Functional Behavior Assessment*) – tai metodika, leidžianti iškelti hipotezes apie tai, kaip tarpusavyje susiję konkretus elgesys ir aplinkos veiksniai, bei sudaranti sąlygas sužinoti konkretaus žmogaus elgesio funkciją (priežastį) ir parinkti tinkamiausius darbu su probleminiu elgesiu būdus ir metodus, kurie veikia ir kurie gali būti praktiškai pritaikyti (Cooper, Heron ir Heward, 2007; Hanley, 2012).

Funkcinio elgesio vertinimo, kaip metodikos, pradininku laikomas B. A. Iwata, kuris su kitais mokslininkais atlikęs tyrimus parengė elgesio vertinimo įrankį – Funkcinę eksperimentinę analizę (Iwata, Dorsey, Slifer, Bauman ir Richman, 1982), su tam tikromis modifikacijomis naudojama iki šiol. Nežiūrint to, kad šie ir paskesni moksliniai tyrimai įrodė Funkcinio elgesio vertinimo metodikos dirbant su probleminiu vaikų elgesiu efektyvumą, vis dar atliekami tyrimai, kaip supaprastinti jos taikymą mokyklos sąlygomis mokiniams, dėl probleminio elgesio patiriantiems sunkumų ugdymo srityje, tačiau tuo pačiu išsaugoti efektyvumą (Scott ir Kamps, 2007; Allday, Nelson ir Russel, 2011, Anderson, Rodriguez ir Campbell, 2015; Lloyd, Weaver ir Staubitz, 2015 ir kt.).

Funkcinio elgesio vertinimo metodika apima tris esminius etapus: a) informacijos surinkimas (anketos, interviu ir kt.), b) tiesioginis stebėjimas ir hipotezės iškėlimas; c) ugdymo plano sudarymas ir konsultacija (Cooper, Heron ir Heward, 2007). Funkci-

nio elgesio vertinimo metodikoje pateikiami skirtingi susisteminti metodai, padedantys surinkti informaciją apie įvairius elgesį sukeliančius ir jį įtakojančius faktorius. Šie informacijos rinkimo metodai sudaro sąlygas iškelti hipotezę apie probleminio elgesio funkciją, parengti elgesio korekcijos planą ir jį įgyvendinti bei stebėti ir sisteminti rezultatus (Cooper, Heron ir Heward, 2007). Nustatyta, kad netiesioginiai vertinimai ir aprašomoji analizė taikomi siekiant atrasti funkcinis ryšius tarp elgesio ir aplinkos kintamųjų, dažniausiai naudojami parenkant ugdymo strategijas (Oliver, Pratt ir Normand, 2015, p. 818).

Moksliniai tyrimai rodo, kad jei priežasties – pasekmės ryšys tarp elgesio ir aplinkos nustatytas, tai tas ryšys gali būti pakeistas, o probleminio elgesio epizodų skaičius sumažintas arba visiškai išnykti (Lloyd, 2013). Nustatyta, kad taikant Funkcinis elgesio vertinimo metodiką, beveik visuomet gaunami geresni rezultatai nei tuomet, kai elgesio problemos sprendžiamos neapibrėžtai parinktais metodais (Scott ir Kamps, 2007, Lloyd, 2013 ir kt.).

Apibendrinant galima teigti, kad Funkcinio elgesio vertinimo metodikos taikymas yra veiksmingas ugdant ASS turinčius vaikus, pasižyminčius probleminiu elgesiu. Ši metodika apima probleminio elgesio priežasties nustatymą ir, atsižvelgiant į ją, ugdymo plano parengimą, probleminio elgesio pokyčio po ugdymo plano įgyvendinimo įvertinimą ir tolimesnių korekcijų numatymą (jei būtina).

2. Funkcinio elgesio vertinimo metodikos taikymo ypatumai

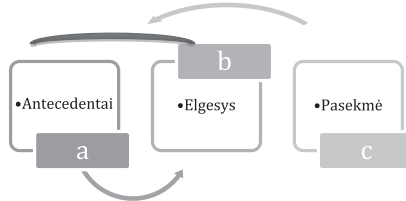
Mokslininkų (Cooper, Heron ir Heward, 2007, p. 545-572) teigimu, taikant Funkcinio elgesio vertinimo metodiką ASS turinčio vaiko ugdyme būtina laikytis šių reikalavimų: a) apibrėžti ir aiškiai aprašyti probleminį elgesį; b) paruošti tinkamus įrankius ir metodus duomenims, galintiems turėti įtakos šiam probleminiam elgesiui, surinkti, c) surinkti duomenis apie probleminį elgesį; d) iškelti probleminio elgesio funkcijos hipotezę; e) remiantis surinktais duomenimis ir iškelta hipoteze sudaryti ugdymo planą; f) realizuoti ugdymo planą ir rinkti duomenis apie jo veiksmingumą; g) papildyti arba koreguoti (pagal poreikį) ugdymo planą ir susieti jį su kitais vaiko ugdymo(si) tikslais.

Mokslininkai (Iwata, Dorsey, Slifer, Bauman ir Richman, 1994) išskiria penkias pagrindines probleminį elgesį įgalinančias funkcijas: dėmesys, teigiamas materialinis elgesio paskatinimas, automatinis teigiamas elgesio paskatinimas, socialinis neigiamas elgesio paskatinimas arba vengimas ir automatinis neigiamas elgesio paskatinimas (Cooper, Heron ir Heward, 2007)

Vadinasi siekiant efektyviai sumažinti ar pakeisti probleminių ugdytinių elgesį – būtina nuosekliai laikytis jo taikymui keliamų reikalavimų ir elgesį keisti bei ugdymo metodus parinkti tik nustačius ar išsiskilus hipotezę apie jo funkciją. Kitaip sakant, darytina išvada, kad Funkcinio elgesio vertinimo metodika padeda nustatyti elgesio funkciją konkrečiam ASS turinčiam vaikui.

Mokslininkai (Rodriguez ir Thompson, 2014, Corr ir Morsella, 2015; McSweeney ir Murphy, 2017) pažymi, kad bet koks elgesys, įskaitant probleminį, formuojasi klasikine trinare seka (*Three-term Contingency*), t. y., veikiamas ir antecedentų, ir po elgesio einan-

čių pasekmių (1 pav). Vadovaujantis šia teorija elgesys formuojasi veikiamas modelio “a ir b dėl c” principu, kai (a) – antecedentai (instrukcija ir motyvacinės operacijos), (b) – elgesys ir (c) – pasekmė. Vadinasi, santykis tarp elgesio (b) ir jo konteksto (a) atsiranda dėl pasekmių (c). Tokiu būdu po probleminio elgesio einančios pasekmės veikia konkretų elgesį konkrečiomis prieš tą elgesį buvusiomis aplinkybėmis (Rodriguez ir Thompson, 2014). Nustačius, kas daro poveikį elgesiui ir kaip jis formuojasi galima suardyti arba pakeisti ryšius tarp elgesį formuojančių faktorių ir tokiu būdu pakeisti elgesį.

1 pav. Klasikinė trinarė elgesio formavimosi seka

Fig. 1. Classical trinomial behavior formation sequence

Jau kelis dešimtmečius atliekami moksliniai tyrimai (Baer, Wolf, ir Risley, 1968; Baron-Cohen, Leslie, ir Frith, 1985; Frost, Bondy, 2002; Skinner, 2015) rodo, kad bet koks elgesys, išskyrus įgimus refleksus, yra išmoktas arba išmokintinas ir yra veikiamas išorinės ir vidinės aplinkos. Kitaip sakant, probleminių elgesį veikia aplinkos pokyčiai, kurie ir lemia elgesio susiformavimą ir nuolatinį pasireiškimą. Vadinasi, probleminiu elgesiu vaikas reaguoja arba į sąlygas, kurios vyksta prieš probleminio elgesio epizodą arba į pasekmes, kurios vyksta po jo. O tai reiškia, kad probleminių elgesį galima paveikti keičiant antecedentus ir/arba keičiant pasekmes ir mokant vaiką alternatyvaus elgesio būdo: „Prieimto alternatyvus elgesio išmokymas padeda efektyviau keisti mokinio elgesį. Tai priimtinas ir žymiai efektyvesnis būdas vaikui gauti dėmesio” (kai iki tol dėmesį jis gaudavo probleminiu elgesiu, - aut.past.) (Crone, Hawken ir Horner 2015, p. 258).

Tyrimais nustatyta, kad keičiant antecedentus galima ne tik sumažinti probleminio elgesio pasireiškimą, bet ir išmokyti kito, priimtino elgesio (Iwata ir kt., 1982; Iwata ir kt. 1994; Wong, Odom, Hume, Cox, Fettig, Kucharczyk, Brock, Plavnick, Fleury ir Schultz, 2015). Taikant šį metodą antecedentai keičiami taip, kad būtų sumažinta tikimybė arba užkirstas kelias probleminiam elgesiui atsirasti.

Keisti probleminių elgesį galima ir veikiant pasekmes. Vienas tokių būdų – stimulo, kuris sumažintų probleminio elgesio pasireiškimą dažnį ateityje (*Punishment*) taikymas po probleminio elgesio epizodo (Cooper ir kt., 2007). Taikant šį metodą, po probleminio elgesio pasireiškimą atsiranda naujas ASS turinčiam vaikui nepageidaujamas stimulus, kurio atsiradimas ateityje mažina probleminio elgesio epizodų skaičių (*Positive Punishment*) arba iš vaiko aplinkos dingsta pageidaujamas stimulus ir dėl to probleminis elgesys sustabdomas ir nebesikartoja ateityje (*Negative Punishment*). Tiesa, šio metodo efektyvumas probleminiam elgesiui keisti yra trumpalaikis (Wong, Odom, Hume, Cox, Fettig, Kucharczyk, Brock, Plavnick, Fleury ir Schultz, 2015; Martin ir Pear, 2015;

Mazur, 2016).. Taip pat pastebėta, kad nutraukus šio metodo taikymą probleminio elgesio epizodų skaičius gali ne tik atsistatyti į ankstesnį lygį, bet ir dar labiau išaugti (Martin ir Pear, 2015). Vadinasi, siekiant keisti probleminių ASS turinčio vaiko elgesį, būtina įtraukti ne tik poveikio pasekmėms metodus, bet ir kitus arba pastarųjų apskritai neįtraukti dėl trumpalaikio jų poveikio.

Dar vienas metodas, priskiriamas prie veikiančių pasekmes, kuris taikomas dirbant su probleminiu elgesiu – probleminio elgesio skatinimo nutraukimas (*Extinction*). Taisant šį metodą nustojamas skatinti probleminis elgesys ir dėl to jis palaipsniui retėja, dažnai iki visiško išnykimo (Janney, Umbreit, Ferro, Liaupsin ir Lane, 2013), tačiau, jei probleminis elgesys prieš tai buvo ilgai veikiamas paskatinimu, tai nutraukus paskatinimo procesą dažnai pastebimas ne tik probleminio elgesio epizodų padažnėjimas, bet ir audringos agresyvesnės elgesio išraiškos (Johl, 2016). Šis efektas vadinamas “Elgesio pastiprinimo nutraukimo paaštrėjimas” arba “Sprogimas” (*Extinction Burst*), tačiau jis yra trumpalaikis.

Mokslininkų teigimu, kai probleminis elgesys keičiamas veikiant pasekmes – gali būti taikomas ir Diferencinio pastiprinimo (*Differential reinforcement*) metodas, kurio metu skatinamas vieno tipo elgesys ir nustojamas skatinti kito tipo elgesys: skatinamas elgesys nesuderinamas su tiksliniu (*Differential reinforcement of incompatible behavior*) (Kazdin 2001; Miltenberger 2004), probleminiam elgesiui alternatyvus (kitas) elgesys (*Differential reinforcement of alternative behavior*); mažesnio dažnio probleminis elgesys (*Differential Reinforcement of Low Rates*); arba tai, kad vaikas apskritai nedemonstruoja probleminio elgesio (*Differential reinforcement of other behavior*) (Flynn, 2012).

Taigi, visais atvejais siekiant efektyvaus rezultato, norint sumažinti ASS turinčio vaiko probleminių elgesį svarbu nustatyti šio elgesio funkciją, parinkti tinkamus metodus ir sudaryti sąlygas vaikui iki tol probleminiu elgesiu gautą rezultatą pasiekti alternatyviu priimtiniu elgesiu. Vadinasi, pirmiausiai vaikas turi būti mokomas, o vėliau skatinamas alternatyvaus priimtino elgesio. Koks tai turėtų būti elgesys – kiekvienas ugdytojas sprendžia individualiai, atsižvelgdamas į ASS turinčio vaiko gebėjimus ir turimus įgūdžius.

lšvados

Funkcinio elgesio vertinimo metodikos taikymas yra veiksmingas ugdant ASS turinčius vaikus, pasižyminčius probleminiu elgesiu. Ši metodika apima probleminio elgesio priežasties nustatymą, ugdymo plano parengimą, probleminio elgesio pokyčio po ugdymo plano įgyvendinimo įvertinimą ir koregavimą.

Funkcinio elgesio vertinimo metodika sudaro sąlygas mažinti probleminių ASS turinčių vaikų elgesį, atsižvelgiant į jo funkciją konkrečiam vaikui. Probleminių elgesį galima koreguoti taikant poveikį prieš elgesį esančioms sąlygoms arba veikiant pasekmes.

Realizuojant Funkcinio elgesio vertinimo metodiką būtina nuolat sekti ir stebėti duomenis, siekiant išsiaiškinti elgesio pokytį ir probleminio elgesio korekcijos efektyvumą. Efektyvumas nustatomas duomenimis, rodančiais ne tik sumažėjusį ar visiškai išnykusį probleminių elgesį, bet ir jo nebespasikartojimu laike bei alternatyvaus priimtino elgesio įgalinimu ir išlaikymu.

Literatūra

- Cooper, J. O., Heron, T. E., Heward, W. L. (2007). *Applied Behavior Analysis Second Edition*. Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Dipuglia, A. (2017 spalio 15. d.) *Language programs for children with autism - building from basic to complex communication skills*. Pranešimas konferencijoje Autism – roads to success, Varšuva.
- Diržytė, A., Mikulėnaitė, L. ir Kalvaitis, A. (2016). *Autizmo sutrikimų turinčių vaikų situacija ir įtraukties į švietimo sistemą galimybės* (analizė). Prieiga per internetą: goo.gl/V0d4U0.
- Iwata, B. A. (1994). Functional analysis methodology: Some closing comments. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 27(2), 413-418. Prieiga per internetą: goo.gl/gZ7eaE.
- Iwata, B. A., Dorsey, M. F., Slifer, K. J., Bauman, K. E., Richman, G. S. (1994). Toward a functional analysis of selfinjury. *Journal of Applied Behavior Analysis* 27 (2), 197-209. Prieiga per internetą: goo.gl/HfuwV2.
- Lerman, D. C., Iwata, B. A. (1996). Developing a technology for the use of operant extinction in clinical settings: an examination of basic and applied research. *Journal of Applied Behavior Analysis* 29(3), 345-385. Prieiga per internetą: goo.gl/tMWg74.
- Lesinskienė, S., Vilūnaitė, E. ir Paškevičiūtė, B. (2002). Autizmo sutrikimą turinčių vaikų raidos ypatumai. *Medicina* 38 (4), 405-411.
- McGuire, K., Fung, L. K., Hagopian, L., Vasa, R. A., Mahajan, R., Bernal, P., Silberman, A. E., Wolfe, A., Coury, D. L., Hardan, A. Y., Veenstra-VanderWeele, J. & Whitaker A. H. (2016). Irritability and Problem Behavior in Autism Spectrum Disorder: A Practice Pathway for Pediatric Primary Care. *Pediatrics* 137(2), 136-148.
- Narzisi, A., Calderoni, S. Maestro, S., Calugi, S., Mottes, E & Muratori F. (2013). Child Behavior Check List 1,5-5 as a tool to identify toddlers with Autism Spectrum Disorders: A case-control study. *Research in Developmental Disabilities - Elsevier* 34(4), 1179-1189. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2012.12.020>.
- Hoffmann, W., Weber, L., Konig, U., Becker, K. ir Kamp-Becker, I. (2016). The role of the CBCL in the assessment of autism spectrum disorders: An evaluation of symptom profiles and screening characteristics. *Research in Developmental Disabilities - Elsevier* 27, 44-53. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2016.04.002>.
- Dababnah, S., Parish, S. L., Brown, L. T. & Hooper S. R. (2011). Early screening for autism spectrum disorders: A primer for social work practice. *Research in Developmental Disabilities - Elsevier* 33(2), 265-273. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.09.009>.
- Buivydaite, R., Newton, CH. R. ir Prasauskiene, A. (2017). Scoping Review: Autism Research in Baltic States—What Is Known and What Is Still To Be Studied. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 4(4), 294-306. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s4048>.
- Tamošūnienė, J., Mikulėnaitė, L., Petruilytė, J., Raistenskis, J. ir Juocevičius, A.

- (2012). Ikimokyklinio amžiaus vaikų, sergančių autizmo spektro sutrikimais, savarankiškumo įgūdžių raidos ypatumai. *Sveikatos mokslai*, 22 (6), 188-193.
- Lesinskienė, S. (2002). Children with Asperger's syndrome: specific aspects of their drawings. *International Journal of Circumpolar Health*, 2, 7-16.
- Oliver, A. C, Pratt, L. A. & Normand, M.P. (2015), A survey of functional behavior assessment methods used by behavior analysts in practice. *Journal of Applied Behavior Analysis* 48(4), 817-829. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/jaba.256>.
- Scott, T. M & Kamps, D. M. (2007). The Future of Functional Behavioral Assessment in School Settings. *Behavioral Disorders*, 32(3), 146-157. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/23890597>.
- Anderson, C. M, Rodriguez, B. J. & Campbell, A. (2015). Functional Behavior Assessment in Schools: Current Status and Future Directions. *Journal of Behavioral Education*, 24(3), 338-371. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s1086>.
- Lloyd, B. P., Weaver, E. S. & Staubitz, J.L. (2015). A Review of Functional Analysis Methods Conducted in Public School Classroom Settings. *Journal of Behavioral Education*, 25(3), 324-256. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s1086>.
- Lloyd, B. P. (2013). *An Evaluation of Trial-Based Functional Analyses in Classroom Settings* (daktaro disertacija). Prieiga per internetą: goo.gl/J7iktr.
- Scott, T. M & Kamps, D. M. (2007). The Future of Functional Behavioral Assessment in School Settings. *Behavioral Disorders*, 32(3), 146-157. Prieiga per internetą: <http://www.jstor.org/stable/23890597>.
- Rodriguez, N. M & Thompson, R. H. (2014). Behavioral variability and autism spectrum disorder. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 48(1). Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1002/jaba.164>.
- Crone, D. A., Hawken, L. S & Horner, R. H. (2015). Building positive behavior support systems in schools: Functional behavioral assessment. New York, London: Guilford Press.
- Janney, D. M., Umbreit, J., Ferro, J. B., Liapsin, C. J., & Lane, K. L. (2013). The Effect of the extinction procedure in function-based intervention. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 15(2), 113-123. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1177/1098300712441973>.
- Flynn, S. D. (2012). Teacher Implementation of Trial-Based Functional Analysis and Function-Based Interventions for Students with Challenging Behavior (disertacija). Prieiga per internetą: http://libres.uncg.edu/ir/uncc/f/Flynn_unc_0694D_10340.pdf
- Miltenberger, R. (2004). *Behavior Modification: Principles and Procedures. Sixth edition*. Boston: Cengage Learning.
- Skinner, B. F. (2015). *Verbal Behavior*. Mansfield Centre, CT: Martino Publishing.
- Turkington, C. & Anan, R. (2007). *The Encyclopedia of Autism Spectrum Disorders*. New York: Facts On File, Inc.

FUNCTIONAL BEHAVIOR ASSESSMENT IN EDUCATION OF AUTISTIC CHILDREN WITH PROBLEM BEHAVIOUR

Prof. Dr. Valdonė Indrašienė

Mykolas Riomeris University, Lithuania

Eglė Kairelytė – Sauliūnienė

Public institution „ABA centre“, Lithuania

Summary

Scientific research data evidences that the number of children with autism spectrum disorder (ASD) is growing in Lithuania, as general global trend, however, Lithuanian educators are still unprepared to learn students with ASD (Diržytė, Mikulėnaitė ir Kalvaitis, 2016). One of the reasons of this issue – students' behavior problems, which significantly disturbs the process of education. The education system in Lithuania has not yet found its unified model of education for effective intervention plans for students with problem behavior, while Functional behavior assessment (FBA) is already successfully used to reduce problem behavior of children with ASD in the United States and in part of Western European countries. The purpose of this article – to explore the practice of Western countries in the application of FBA procedures for the purposes of developing interventions for students with ASD. The meta-analysis of secondary data was performed for the purposes of this research. The article deals only with those studies' results, which are directly related to the core problem of this article.

The overview of the foreign studies has clearly shown that FBA methods may be effectively applied in both – group and individual learning – to reduce problem behaviours of children with ASD. FBA is a process when the variables influencing problem behavior are identified and this allows you to identify an effective treatment for severe problem behavior.

The FBA provides the means to reduce challenging behavior sets for students with ASD and to use the outcomes of an FBA to develop function-based intervention plans.

Data is essential in determining the effectiveness of an intervention and its durability. Behavior problems of students with ASD have been addressed successfully by using reinforcement of alternative behavior and extinction of inappropriate behavior.

Additional research is necessary in order to find out and justify the effectiveness of the application of FBA in the Lithuanian realm.

Keywords: autism, Functional Behavior Assessment, problem behavior.

Valdonė Indrašienė, socialinių mokslų (edukologija) daktarė, Mykolo Romerio universiteto, Edukologijos ir socialinio darbo instituto direktorė, profesorė. Mokslinių tyrimų kryptys: edukacinės technologijos, socialinė pedagoginė fasilitacija.

Valdonė Indrašienė, Doctor of Social Sciences (Education), Mykolas Romeris University, Institute of Educational Sciences and Social Work, Director, Professor. Research areas: educational technologies, social pedagogical facilitation.

Eglė Kairelytė – Sauliūnienė, VšĮ „Abos centro“ vadovė, taikomosios elgesio analizės specialistė. Mokslinių tyrimų kryptys: taikomosios elgesio analizės taikymas ugdant vaikus, turinčius autizmo spektro sutrikimus.

Eglė Kairelytė – Sauliūnienė, director, Applied Behavior Analysis specialist at Public institution „ABA centre“. Research areas: application of *Applied Behavior Analysis* for children with autism spectrum disorder.